

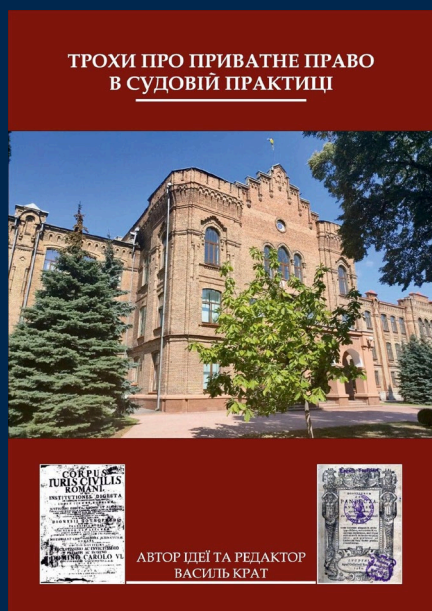
Верховний
Суд

Фраудаторні конструкції: судова практика 13 травня 2022 року

Василь Крат, суддя ВС

Telegram: <https://t.me/glossema>

Телеграм-канал «Трохи про приватне право»
<https://t.me/glossema>

Телеграм-канал «Трохи про приватне право»

Трохи про становлення конструкції фразаторності (початок)
<https://t.me/glossema/21>

Трохи про становлення конструкції фразаторності
(продовження)
<https://t.me/glossema/22>

Фраудаторність від Юстиніана

ЗаконБізнес

Фраудаторність від Юстиніана

Чому дарувати квартиру матері недобросовісно й коли відбувається «зцілення» нотаріального посвідчення договору?

№28 (1534) 10.07–16.07.2021

ВАСИЛЬ КРАТ, К.Ю.Н., ДОЦЕНТ,
СУДДЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ

7811

7811

Fraus creditorum з римського права перекочував до українського правосуддя у формі фраудаторних правочинів. А визначитись із класифікацією таких правочинів допоміг своїми постановами Верховний Суд.

https://zib.com.ua/ua/print/148293-chomu_daruvati_kvartiru_materi_nedobrosovisno_y_koli_vidbuva.html

Гра з правочинами: за допомогою яких дій боржник намагається унеможливити повернення боргу

У чинному Цивільному кодексі України недобросовісна поведінка боржників, які в будь-який спосіб намагаються уникнути виконання своїх грошових зобов'язань, отримала належну оцінку. Зокрема, приділено увагу улюбленому способу боржників сховатися від боргів – укладенню фіктивних правочинів. Такі правочини згідно із вимогами статті 234 ЦК України визнаються судом недійсними.

Проте, за останні три роки судова практика значно розширила ознаки недійсності, виділивши в окрему категорію так звані «фродаторні правочини». Що це таке, чим вони відрізняються від фіктивних договорів, і які правові позиції з цього приводу сформулювала судова практика – про це видання «Борг.Експерт» запитало у судді Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Василя Крата:

– Не можна сказати, що тільки за допомогою фіктивних правочинів позичальники унеможливають звернення стягнення на майно боржника.

https://borgexpert.com/stiahnennia-borhiv/sudova-praktyka/hra-z-pravochynamy-za-dopomohoiu-iakykh-dij-borzhnyk-namahaietsia-unemozhlyvyty-povernennia-borhu?fbclid=IwAR01I3R-8b1m7TPqXIYdQiRy1m2zSXYyhjNKqkZ5_BVQlaUWahMSyWvm2Mg

Фраудаторні правочини

Окрема думка судді КЦС ВС

від 14.02.2018 у справі № 379/1256/15-ц

Фраудаторні правочини (правочини, що вчинені боржником на шкоду кредиторам) в українському законодавстві регулюються тільки в певних сферах. Зокрема: у банкрутстві (стаття 20 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»); при неплатоспроможності банків (стаття 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»); у виконавчому провадженні (частина четверта статті 9 Закону України «Про виконавче провадження»).

Однією із основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт 6 статті 3 ЦК) і дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними. Тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Фраудаторні правочини

Окрема думка судді КЦС ВС

від 14.02.2018 у справі № 379/1256/15-ц

Цивільно-правовий договір (в тому числі й договір дарування) не може використовуватися учасниками цивільних відносин для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення про стягнення боргу, що набрало законної сили.

Боржник (дарувальник), проти якого розпочате судове провадження про стягнення боргу, та його діти (обдаровувані), які укладають договір дарування, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора. Оскільки укладають договір дарування, який порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника.

Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

Як наслідок не виключається визнання договору недійсним, направленою на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК).

Фраудаторні правочини

Постанова ВП ВС від 03 липня 2019 року

у справі № 369/11268/16-ц (провадження № 14-260цс19)

Позивач вправі звернутися до суду із позовом про визнання договору недійсним, як такого, що направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України), та послатися на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним, якою може бути як підстава, передбачена статтею 234 ЦК України, так і інша, наприклад, підстава, передбачена статтею 228 ЦК України.

Договір дарування як фраздаторний

Постанова КЦС ВС від 24.07.2019 по справі № 405/1820/17

Цивільно-правовий договір (в тому числі й договір дарування) не може використовуватися учасниками цивільних відносин для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення (в тому числі, вироку).

Боржник (дарувальник), який відчужує майно на підставі безвідплатного договору на користь своєї матері після пред`явлення до нього позову банку про стягнення заборгованості, діє очевидно недобросовісно та зловживає правами стосовно кредитора, оскільки уклав договір дарування, який порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

Договір купівлі-продажу як фраздаторний

Постанова КЦС ВС від 07.10.2020 по справі № 755/17944/18

Договором, що вчиняється на шкоду кредиторам (фраздаторним договором), може бути як оплатний, так і безоплатний договір.

Застосування конструкції «фраздаторності» при оплатному цивільно-правовому договорі має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору. До таких обставин, зокрема, відноситься:

момент укладення договору; контрагент з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника, пасинок боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа); ціна (ринкова/неринкова), наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника

Договір купівлі-продажу як фраздаторний

Постанова КЦС ВС від 19.05.2021 у справі № 693/624/19

очевидно, що учасники цивільних відносин (сторони оспорюваних договорів купівлі-продажу) «вживали право на зло», оскільки цивільно-правовий інструментарій (оспорювані договори купівлі-продажу) використовувався учасниками для недопущення звернення стягнення на майно боржника;

встановлені судами обставини, дозволяють зробити висновок, що оспорювані договори купівлі-продажу є фраздаторними, тобто вчиненими на шкоду кредитору;

до обставин, які дозволяють кваліфікувати оспорювані договори як фраздаторні відноситься:

момент вчинення договорів (30 квітня 2016 року та 11 травня 2016 року, тобто після відкриття провадження, відмови в забезпеченні позову і до першого судового засідання в справі № 439/506/16-ц);

контрагент з яким боржник вчинив оспорювані договори (ТОВ «Автобастіон» вчинило оспорювані договори купівлі-продажу з ОСОБА_2, який був учасником ТОВ «Автобастіон» на момент їх вчинення);

ціна в оспорюваних договорах купівлі-продажу (транспортний засіб марки DAF, модель FA 95.430, 2005 року випуску, тип ТЗ сідловий тягач - Е, чорного кольору, шасі № НОМЕР_5, за ціною, яка складає 15 000 грн; транспортний засіб марки DAF, модель FA 95.430, 2005 року випуску, тип ТЗ сідловий тягач - Е, червоного кольору, шасі № НОМЕР_6, за ціною, яка складає 100 грн; транспортний засіб марки SCHMITZ, модель SKI 24, 1999 року випуску, тип ТЗ причіп фургон ізотерм-Е, сірого кольору, шасі № НОМЕР_8, за ціною, яка складає 100 грн);

Можливість визнавати недійсним правочин, який вже рішенням суду визнано дійсним

Постанова КЦС ВС

від 18.11.2020 по справі № 569/6427/16-ц

Рішення суду про визнання договору дійсним при недодержанні сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору «зцілює» тільки таку ваду як відсутність нотаріального посвідчення договору. І, відповідно, не виключається визнання договору недійсним, який був визнаний дійсним внаслідок відсутності його нотаріального посвідчення, як такого, що вчинений на шкоду кредитору (франдаторний договір). Приватно-правовий інструментарій (зокрема, визнання договору дійсним внаслідок відсутності його нотаріального посвідчення) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди) або виконання судового рішення про стягнення боргу (коштів, збитків, шкоди), що набрало законної сили.

Односторонній правочин як фраздаторний Постанова КЦС ВС від 24 лютого 2021 року у справі № 757/33392/16

Правочином, що вчиняється на шкоду кредиторам (фраздаторним правочином), може бути як односторонній, так і двосторонній чи багатосторонній правочин. Застосування конструкції «фраздаторності» при односторонньому правочинові має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати односторонній правочин як такий, що вчинений на шкоду кредитору. До таких обставин, зокрема, відноситься те, що **внаслідок вчинення одностороннього правочину відбувається унеможливлення звернення стягнення на майно боржника чи зменшується обсяг майна.**

«Використання права на зло»

Постанова КЦС ВС від 10 лютого 2021 року у справі № 754/5841/17

Приватно-правовий інструментарій не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди) або виконання судового рішення про стягнення боргу (коштів, збитків, шкоди), що набрало законної сили. Про зловживання правом і використання приватно-правового інструментарію всупереч його призначенню проявляється в тому, що: особа (особи) «використовувала/використовували право на зло»; наявні негативні наслідки (різного прояву) для інших осіб (негативні наслідки являють собою певний стан, до якого потрапляють інші суб'єкти, чії права безпосередньо пов'язані з правами особи, яка ними зловживає; цей стан не задовольняє інших суб'єктів; для здійснення ними своїх прав не вистачає певних фактів та/або умов; настання цих фактів/умов безпосередньо залежить від дій іншої особи інша особа може перебувати у конкретних правовідносинах з цими особами, які «потерпають» від зловживання нею правом, або не перебувають); враховується правовий статус особи /осіб (особа перебуває у правовідносинах і як їх учасник має уявлення не лише про обсяг своїх прав, а і про обсяг прав інших учасників цих правовідносин та порядок їх набуття та здійснення; особа не вперше перебуває у цих правовідносинах або ці правовідносини є тривалими, або вона є учасником й інших аналогічних правовідносин).

Використання інструментарію всупереч призначеню

Постанова КЦС ВС від 13.04.2022 в справі № 757/62043/18-ц

Договір як приватно-правова категорія, оскільки є універсальним регулятором між учасниками цивільних відносин, покликаний забезпечити регулювання цивільних відносин, та має бути направлений на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Приватно-правовий інструментарій (зокрема, вчинення договору не для регулювання цивільних відносин та не для встановлення, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для невиконання публічних обов'язків, звільнення майна з під арешту в публічних відносинах або уникнення арешту та/або можливої конфіскації. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

Фраудаторний поділ майна
Постанова КЦС ВС від 06 березня 2019 року
у справі № 317/3272/16-ц

Згідно частини третьої статті 13 ЦК України не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах. Однією із основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України) і дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними. Тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення. Поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. Боржник, проти якого ухвалене судове рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно, та його дружина, які здійснюють поділ майна, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки поділ майна порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом

Фраудаторний поділ майна

Постанова КЦС ВС від 11 серпня 2021 року

у справі № 723/826/19

Приватно-правовий інструментарій не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди) або виконання судового рішення про стягнення боргу (коштів, збитків, шкоди), що набрало законної сили. Про зловживання правом і використання приватно-правового інструментарію всупереч його призначенню проявляється в тому, що:

особа (особи) «використовувала/використовували право на зло»;

наявні негативні наслідки (різного прояву) для інших осіб (негативні наслідки являють собою певний стан, до якого потрапляють інші суб'єкти, чиї права безпосередньо пов'язані з правами особи, яка ними зловживає; цей стан не задовольняє інших суб'єктів; для здійснення ними своїх прав не вистачає певних фактів та/або умов; настання цих фактів/умов безпосередньо залежить від дій іншої особи; інша особа може перебувати у конкретних правовідносинах з цими особами, які «потерпають» від зловживання нею правом, або не перебувають);

враховується правовий статус особи /осіб (особа перебуває у правовідносинах і як їх учасник має уявлення не лише про обсяг своїх прав, а і про обсяг прав інших учасників цих правовідносин та порядок їх набуття та здійснення; особа не вперше перебуває у цих правовідносинах або ці правовідносини є тривалими, або вона є учасником й інших аналогічних правовідносин).

Фраудаторний поділ майна

Постанова КЦС ВС від 11 серпня 2021 року

у справі № 723/826/19

очевидно, що учасники цивільних відносин (подружжя, яке перебувало в розірваному шлюбі на підставі заочного рішення 2011 року) «вживали право на зло», оскільки цивільно-правовий інструментарій (позов про визнання права на частку та звільнення майна з під арешту за умови скасування заочного рішення 2011 року, закриття провадження в справі про розірвання шлюбу, після пред`явлення позову в цій справі) використовувався учасниками для недопущення звернення стягнення на майно боржника;

суди не звернули увагу на те, що заява ОСОБА_1 про перегляд заочного рішення, яким розірвано шлюб, та заява ОСОБА_3 про відмову від позову про розірвання шлюбу були подані за спливом 8 років після звернення з позовом та ухвалення рішення - після звернення ОСОБА_2 з позовом про стягнення заборгованості зі ОСОБА_3 ; відповідач ОСОБА_3 та ОСОБА_4 позовні вимоги визнавали,

суди не врахували, що поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. Боржник, проти якого ухвалене судове рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно, та його дружина, які здійснюють поділ майна, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки поділ майна порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом;

Фраудаторні конструкції

Постанова КЦС ВС від 27.10.2021 у справі № 346/6034/13-ц

Учасники цивільних відносин не можуть на рівні того чи іншого договору (в тому числі, й мирової угоди) здійснювати кваліфікацію певного договору як недійсного (нікчемного чи оспорюваного), визначати правові наслідки нікчемності правочину, домовлятися про застосування реституції. За домовленістю сторін можуть змінюватися тільки правові наслідки оспорюваного правочину. По своїй суті застосування конструкції недійсність акту та/або реституції не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим.

Приватно-правовий інструментарій (зокрема, затвердження мирової угоди із застосуванням реституції, визнання недійсним акту) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення чи унеможливлення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. При цьому, у разі використання приватно-правового інструментарію не для захисту цивільних прав та інтересів, а для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу, судові рішення стосується прав та/або інтересів кредитора.

—
Верховний
Суд

Дякую за увагу!